

MARYANA PROKOP ▶

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Od koncepcji do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy

Ewolucja polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w latach 1991–2012

Abstract

The geopolitical situation of Ukraine and the threats of the modern world, such as international terrorism, organized crime, illegal emigration, as well as international and internal conflicts necessitate conducting an effective foreign policy and national security policy. Choosing the vector of its foreign policy, Ukraine also made a choice of the concept of its national security. The analysis of the concept of national security of Ukraine in the years 1991–2012 allows to verify the thesis put forward in the introduction of the paper that the evolution of the concept of the national security policy in a significant way mirrors the evolution of the foreign policy of Ukraine. Both the security policy and the foreign policy can be described as having multiple polarity, balancing between the Euro-Atlantic and the Euro-Asian spheres of influence.

Key words: Ukraine, European Union, Russia, national security, foreign policy, multi-vector policy

Абстракт

Геополитическое положение Украины и угрозы современного мира, среди прочего: международной терроризм, организованная преступность, незаконная иммиграция, международные и внутренние конфликты, ставят необходимость введения эффективной внешней политики и политики национальной безопасности. Делая выбор вектора внешней политики Украина также сделала выбор концепции национальной безопасности. Анализ

концепции национальной безопасности Украины в 1991–2012 годах, позволила подтвердить, что эволюция концепции политики национальной безопасности во многом отражает эволюцию внешней политики Украины. Политику безопасности и внешнюю политику можно описать как многополюсную, которая балансирует между воздействиями евроатлантической и евразийской зоны.

К л ю ч е в ы е с л о в а : Украина, Европейский союз, Россия, национальная безопасность, внешней политики, многополюсная политика

Wstęp

Państwo ukraińskie uzyskując niepodległość w 1991 r. stanęło przed wyzwaniem samodzielnego decydowania o przyszłej polityce państwa, zarówno jej wewnętrznym, jak i zewnętrznym wymiarze. Konieczność realizacji owych postulatów, wynikająca z geopolitycznego położenia Ukrainy, przyczyniła się do kształtowania się koncepcji polityki zagranicznej Ukrainy oraz koncepcji bezpieczeństwa narodowego państwa. Samodzielne decydowanie o swoim losie nakłada na państwo obowiązek skutecznej realizacji polityki bezpieczeństwa narodowego. Terroryzm międzynarodowy, przestępczość zorganizowana, nielegalna emigracja, konflikty międzynarodowe oraz wewnętrzne, to są tylko niektóre z zagrożeń współczesnego świata. Kwestia bezpieczeństwa dla Ukrainy w ciągu ostatnich miesięcy stała się niezwykle ważna. Biorąc pod uwagę wydarzenia przełomu lat 2013 i 2014, aneksję Krymu oraz eskalację konfliktu na wschodniej Ukrainie, realizacja efektywnej polityki zagranicznej w połączeniu z skuteczną polityką bezpieczeństwa narodowego i obronności państwa stanęły się dla Ukrainy naczelnymi priorytetami.

Celem artykułu jest analiza ewolucji koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy po uzyskaniu niepodległości do momentu uchwalenia Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy. Ukraina po uzyskaniu niepodległości otrzymała możliwość samodzielnego kreowania polityki zagranicznej. Jednakże brak jasno określonych priorytetów jej realizacji przyczynił się do prowadzenia tzw. polityki niezdecydowania, a zarazem dał początek ukraińskiej polityce wielowektorowości, polegającej na braku jedyne go wektora jej realizacji, czyli ciągłym balansowaniem między

wyborem proeuropejskiego i prorosyjskiego wektora polityki zagranicznej. W związku z powyższym autor podjął się zadania odpowiedzi na pytanie badawcze: w jakim stopniu istnieje zależność pomiędzy ewolucją koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy a kształtowaniem się polityki zagranicznej państwa? Czy poszukiwanie kierunków polityki zagranicznej odbiło się w koncepcjach bezpieczeństwa narodowego Ukrainy? Zdaniem autora ewolucja koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w dużym stopniu odzwierciedla proces ewolucji polityki zagranicznej państwa.

1. Czynniki warunkujące bezpieczeństwo narodowe Ukrainy

Bezpieczeństwo narodowe, najczęściej określane jako stan wolny od zagrożeń, strachu lub ataku, jest bardzo dynamiczną kategorią, gdyż gdy ulega zmianie środowisko międzynarodowe, ulegają zmianie narodowe interesy, co wpływa na kształt bezpieczeństwa narodowego. Przy analizie stanu bezpieczeństwa państwa należy uwzględnić zarówno czynnik wewnętrzny, jak i zewnętrzny, ponieważ istnieje ścisła zależność pomiędzy bezpieczeństwem a strukturą wewnętrzną państwa i społeczeństwa, jak i środowiska międzynarodowego, które niesie zagrożenia dla danego społeczeństwa i państwa (Tymanowski, 2009, s. 19–20). Waldemar Kitler uważa, że „bezpieczeństwo narodowe stanowi wartość nadrzędną pośród innych celów narodowych [...]; dotyczy wartości narodowych mierzonych w kategoriach: interesów życiowych (kluczowych), ważnych interesów, interesów humanitarnych [...]. [...] jako proces obejmuje: różnorodne zabiegi w obszarze stosunków międzynarodowych i wewnętrznych oraz przedsięwzięcia ochronne i obronne, mające na celu stworzenia korzystnych warunków funkcjonowania państwa na arenie międzynarodowej [...] (2002, s. 48). Warunki geopolityczne Ukrainy na skraju wpływów Wschodu i Zachodu wymagają od państwa kształtowania zarówno polityki bezpieczeństwa, jak i polityki zagranicznej, uwzględnienia specyfiki otoczenia międzynarodowego.

Należy zaznaczyć, że na kształtowanie polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy wpływają następujące czynniki:

- polityczna niestabilność oraz konflikty w państwach sąsiedzkich;

- terytorialne pretensje do Ukrainy, wynikające z nieukończonego procesu demarkacji granic¹, historycznych uwarunkowań;
- brak akceptacji wewnętrznej i zewnętrznej polityki Ukrainy, polegające na ingerowaniu w politykę państwa lub próby jej kreowania za pomocą ekonomicznego nacisku (Ліпкан, 2002).

Analizując koncepcje polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy, biorąc pod uwagę czynnik otoczenia międzynarodowego (wektor ich orientacji) możemy wyróżnić trzy koncepcje: neutralności (pozablokowości) i wielosektorowości polityki; koncepcja euroazjatycka oraz koncepcja integracji z instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi (Tymkiv, 2007, s. 182–185). Pierwsza z nich często określana jako „doktryna Dmytra Pawłyuczki” (Tymkiv, 2007, s. 183). Ukraina po uzyskaniu niepodległości podjęła się próby deklaracji zarówno neutralnego (pozablokowego) oraz nie-nuklearnego statusu. Zostało to potwierdzone w zapisach następujących aktów prawnych: „Doktryny Wojskowej Ukrainy z 1993 r.” (Постанова

¹ Jako przykład może posłużyć przypadek dotyczący demarkacji granicy z Białorusią. Umowa między Ukrainą i Republiką Białoruś o państwową granicę została podpisana 12 maja 1997 r. ale związane z nią są kwestie sporne odnośnie jej ratyfikacji przez białoruską stronę. Należy zwrócić uwagę, że już w Traktacie o przyjaźni, dobrosąsiedztwie i współpracy między Ukrainą a Republiką Białoruś z 17 lipca 1995 r. białoruska i ukraińska strona uznały nienaruszalność istniejących między nimi granic państwowych i zaświadczyły, że nie posiadają żadnych roszczeń w stosunku do terytorium państwowego innej strony i nie będą ich wysuwać w przyszłości (art. 1). Umowa została ratyfikowana przez Radę Najwyższą Ukrainy 18 lipca 1997 r., natomiast strona białoruska dokonała tego dopiero 2 kwietnia 2010 r. Nieratyfikowanie przez stronę białoruską umowy o granicy państwowej uniemożliwiało demarkację granicy białorusko-ukraińskiej. Nieuregulowana umowa o statusie granicy sprzyja nielegalnej emigracji i przemytowi towarów. Dla Ukrainy stało się to utrudnieniem wobec perspektywy wstępu do UE i NATO, stwarzając niejasną sytuację w sprawie kontroli granicznej, rozwoju infrastruktury przejść granicznych oraz otwarcia nowych przejść. Kolejnym aspektem wpływającym na to, że dla ukraińskiej strony uregulowanie sporu jest bardzo ważne, jest problem z nawiązaniem należnego współdziałania między jednostkami granicznymi obu państw, ponieważ po podpisaniu umowy o granicy, w niektórych miejscach linia graniczna została zmieniona. O ile ukraińska strona uznała te zmiany, to białoruska uznaje te sprzed maja 1997 r. Decyzja Białorusi była związana z nierozliczeniem przez ukraińską stronę ponaddwudziestoletnio długu. Natomiast strona ukraińska twierdzi, że zadłużenie Ukrainy nie ma żadnego odniesienia do przedmiotu traktatu, lecz Białoruś wykorzystała to jako jeden z elementów nacisku na Ukrainę w rozwiązywaniu *stricte* ekonomicznych problemów. (Договір, 1995; Білорусія розблокувала, 2010, 2 kwietnia; Договір, 1997; Кравченко, 2003, 1–7 листопада Засадко (2009); Szeptycki (2006).

Верховної Ради України, 1993) oraz przystąpieniu państwa do Układu o nierozpowszechnianiu broni jądrowej r. (Договір, 1994). Ukraina deklarując pozbycie się broni jądrowej i przyjęcie stałego statusu państwa nie-nuklearnego, uzyskała gwarancje bezpieczeństwa przez USA, Rosję, Chiny, Francję i Wielką Brytanię (Тымків, 2007). Przyjęcie w 1997 r. Konceptji Bezpieczeństwa Narodowego (Постанова Верховної Ради України, 1997) stało się oficjalnym zakończeniem realizacji polityki neutralności państwa, gdyż zapisy o pozablokowym statusie zastąpiono przepisami o realizacji polityki bezpieczeństwa poprzez uczestnictwo w systemach bezpieczeństwa światowego i regionalnego. Ukraina rozpoczęła politykę tzw. balansowania między strukturami Wschodu i Zachodu, z ukraińskiej perspektywy jest to poszukiwanie odpowiedniej drogi i partnerów strategicznych².

Yaropolk Tymkiv tego typu zachowanie określa jako politykę wielowektorowości, tłumaczonej jako potrzeba zachowania strategicznej równowagi w geopolitycznym otoczeniu Ukrainy. Wśród badaczy znacznie częściej pojęcie to jest wykorzystywane w kontekście realizowanej przez Ukrainę polityki zagranicznej, polegającej na jednoczesnej realizacji wektora wschodniego, poprzez kształtowanie partnerstwa strategicznego z Rosją oraz wektora zachodniego, polegającego na nawiązywaniu współpracy z państwami oraz organizacjami zachodnimi³. Należy zaznaczyć, że mimo

² W literaturze przedmiotu często podkreśla się, że realizacja przez Ukrainę najpierw polityki neutralności, potem wielowektorowości jest uwarunkowana wewnątrzpolityczną sytuacją państwa, spowodowaną znaczącym zróżnicowaniem zachodniej i wschodniej Ukrainy. W społeczeństwie ukraińskim widoczne jest zróżnicowanie pod względem ekonomicznym, społecznym i kulturowym, ponadto 2004 r. i pomarańczowa rewolucja przyniosły konsolidację myślenia na temat zróżnicowania Ukrainy, również ze względu na orientację geopolityczną. Kategorie podziału (rozwarstwienia państwa) na tzw. Ukrainę zachodnią – proeuropejską i Ukrainę wschodnią – prorosyjską. Niezdecydowanie Ukraińców, problem z samookreśleniem, brak konsekwencji w myśleniu o własnym państwie, polityce, gospodarce, a przede wszystkim roli obywateli w państwie spowodowało określenie społeczeństwa ukraińskiego ambiwalentnym. W naukach społecznych termin ambiwalencji należy rozumieć, jako równoległe wyznawanie wzajemnie wykluczających się wartości. Jak twierdzi Jewhen Hołowaha, stanowi cechę charakterystyczną każdego okresu przejściowego – okresu zetknięcia się dwóch kultur politycznych, dwóch modeli zachowań społecznych (politycznych, ekonomicznych, językowych). (Головага, 1992, s. 24–39; Riabczuk, 2004; Портнов, 2008).

³ Początek polityki wielowektorowości datuje się na prezydenturę Leonida Krawczuka (1991–1994). Często określany jest jako etap poszukiwań kierunku polityki zagranicz-

poszukiwań wektorów polityki zagranicznej państwa, polityka wielowektorowości była próbą wzmocnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Zdaniem Stanisława Bielenia, koncepcja neutralności okazała się zbyt idealistyczną i niemożliwa do realizacji na dłuższą metę. Ścieranie się interesów Rosji i państw europejskich stały się podłożem do kształtowania się ukraińskiej polityki wielowektorowości (1998, s. 72).

Kolejna koncepcja euroazjatycka w głównej mierze jest utożsamiana z integracją z Rosją. Wiąże się to z postrzeganiem Rosji jako głównego spadkobiercy Związku Radzieckiego oraz jej próbami zrównoważenia wpływów Zachodu w tym regionie. Układ o Bezpieczeństwie Zbiorowym WNP (Oficjalna strona Układu), wbrew oczekiwaniom, nie stał się efektywnym gwarantem systemu bezpieczeństwa dla jego uczestników. W głównej mierze przyczyną jest postrzeganie układu przez Rosję jako narzędzia wzmocnienia militarno-politycznej dominacji nad państwami Układu Taszkińskiego, jak również starania Rosji o przekształcenia go w sojusz obrony, na kształt już istniejącego między nią a Białorusią (Tymkiw, 2007, s. 188–189). Euroazjatycka koncepcja polityki zagranicznej i bezpieczeństwa miała szanse na realizację za prezydentury W. Janukowycza, który był postrzegany jako prorosyjski kandydat⁴. Koncepcja ta, poprzez intensyfikację stosunków z Rosją, na dany moment nie ma swego zastosowania z uwagi na

nej. Etap, w którym nastąpiła krystalizacja polityki wielotorowości rozpoczyna się z momentem objęcia urzędu prezydenta przez Leonida Kuczmę w 1994 r. i trwa do 1998 r. Na tym etapie Ukraina skupiała się na współpracy z Rosją, jednakże władze zabiegały o podtrzymanie stosunków ze strukturami Zachodu. Etap trzeci, trwający przez okres drugiej kadencji prezydenckiej L. Kuczmy (1999–2004), charakteryzował się porzuceniem przez Ukrainę euroatlantyckiego kursu polityki zagranicznej na rzecz kierunku prorosyjskiego (Wspólna Przestrzeń Gospodarcza). Kolejny etap wielotorowości przypada na 2005 r. Wraz z kolejnymi wyborami prezydenckimi Ukraina powróciła do balansowania między strukturami Wschodu i Zachodu. (Bruski, Chojnowski, 2006, s. 233; Olszański, 2003, s. 125–127; Shmelova, 2008, s. 31–51).

⁴ Uzależnienie Ukrainy od rosyjskiej ropy i gazu ziemnego skazywało państwo na konieczność podtrzymywania partnerstwa strategicznego z Rosją. Jednakże doświadczenie związane z napięciami na linii Kijów – Moskwa, określane jako kryzys gazowy (w latach 2006 i 2009), brak zaangażowania struktur europejskich na danym etapie, uwypukliły konieczność poszukiwania nowego wektora ukraińskiej polityki zagranicznej. Taki trzeci wektor W. Janukowycz widział we współpracy z Chinami (*Нова зовнішня*, 2010; *Закон України*, 2010; *Договірно-правова база*; Tymkiw, 2007, s. 114).

aneksję Krymu przez Rosję, eskalację konfliktu na wschodzie Ukrainy oraz zarzuty ukraińskiej strony o wsparcie ruchu separatystycznego.

Ostatnia koncepcja przywidyuje integrację z instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi. Wymiar zachodni dla ukraińskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa stał się niezwykle ważnym po wydarzeniach pomarańczowej rewolucji. Niemniej jednak nieudolność „opcji pomarańczowych” do samodzielnego rządzenia doprowadziły do tego, że zwycięstwo w marcowych wyborach w 2006 r. uzyskała opozycja na czele z W. Janukowyczem, który zastał premierem. Spowodowało to zmianę kierunku ukraińskiej polityki zewnętrznej na Wschód⁵. Kwestie integracji z Unią Europejską reguluje Porozumienie o partnerstwie i współpracy między Ukrainą i Unią Europejską, z 1994 r. (Угода, 1994). Dokument ten jednak nie zawierał bardzo ważnego elementu dla strony ukraińskiej, perspektywy członkostwa. Perspektywą na nowy etap stosunków ukraińsko-unijnych, lecz nadal nie perspektywą na członkostwo w UE, stała się realizacja programu Partnerstwa Wschodniego⁶. Nawiązując do ostatnich wydarzeń na Ukrainie, genezą których w pewnym stopniu jest niepodpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE przez Prezydenta Ukrainy W. Janukowycza, miało zasadniczy wpływ na kwestie bezpieczeństwa państwa.

2. Polityka bezpieczeństwa narodowego Ukrainy: aspekt prawny

Dokonując analizy ewolucji koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy należy zaznaczyć, że za główny dokument regulujący bezpieczeństwo

⁵ Przykładem tego jest fakt, iż w czasie wizyty w siedzibie NATO w Brukseli 14 września 2006 r. poinformował on, iż Ukraina odkłada plany przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego, ponieważ nie zgadzają się na to jej obywatele (M. Prokop, 2011, s. 269).

⁶ Partnerstwo Wschodnie, jeden z projektów realizowanych w ramach wschodniego wymiaru Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej, element polityki zagranicznej Unii Europejskiej związany z krajami Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego (Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Ukraina), zostało zainicjowane podczas szczytu w Pradze 7 maja 2009 r. Jest skierowane na wzmocnienie bilateralnej i wielostronnej współpracy Unii Europejskiej z parlamentami państw uczestniczących w programie. Stało się to możliwe dzięki determinacji Polski i Szwecji, przy wsparciu Czech, sprawujących w tym momencie prezydencję w UE (Dumała, 2009, s. 329–345; Mizerska-Wrotkowska, 2011, s. 43; Мартинюк, 2009).

narodowe państwa należy uznać Strategię Bezpieczeństwa Narodowego⁷. Po raz pierwszy Strategia Bezpieczeństwa Narodowego została uchwalona w 2007 r. (Указ Президента України, 2007), a jej nowelizacji dokonano w 2012 r. (Указ Президента України, 2012a). Natomiast znacznie wcześniej pojawiały się koncepcje, dotyczące kształtowania polityki bezpieczeństwa.

Już w deklaracji suwerenności Ukrainy z 16 czerwca 1990 r. widnieje zapis, że Ukraińska SRR ma zamiar w przyszłości uzyskać status państwa neutralnego (o charakterze pozablokowym) oraz przestrzegać trzech zasad: nie przyjmować, nie produkować i nie nabywać broni jądrowej (Декларація, 1990). Stworzenie systemu bezpieczeństwa narodowego, adekwatnego do norm międzynarodowych i lokalnej specyfiki, był jednym z głównych zadań w chwili wcielenie w życie deklaracji suwerenności Ukrainy (Gonczarenko, 1991, s. 14). Mimo postulatów o pozablokowości państwa, Sojusz Północnoatlantycki był ważnym priorytetem w polityce bezpieczeństwa Ukrainy. Jednakże biorąc pod uwagę nastawienie Rosji i sytuację, w której Ukraina się znalazła po uzyskaniu niepodległości w 1991 r., państwo ukraińskie nie podjęło się żadnych deklaracji o kształtowaniu bezpieczeństwa z państwami i instytucjami zachodnimi. Z drugiej strony Ukraina odrzuciła także możliwość budowy systemu bezpieczeństwa w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw. W pierwszych latach po uzyskaniu niepodległości Ukraina, w kontekście poszukiwania priorytetów polityki zagranicznej, balansowała na osi NATO – Europa Środkowa – Rosja (Tymanowski, 2009, s. 301–302).

Według uchwalonej w 1996 r. ustawy zasadniczej bezpieczeństwo człowieka, jego życia, godność, nietykalność są najwyższą społeczną wartością (Конституція України, 1996, art. 3). Natomiast najważniejszymi zadaniami państwa jest ochrona suwerenności i terytorialnej nienaruszalności Ukrainy, ekonomiczne bezpieczeństwo. Zgodnie z art. 17 Konstytucji zagwarantowanie bezpieczeństwa państwowego jest zadaniem Zbrojnych Sił Ukrainy. Zewnętrzna działalność Ukrainy skierowana jest na zagwarantowanie narodowych interesów państwa drogą podtrzymania pokojo-

⁷ Ukraina wyznacza ogólne zasady, priorytety, zadania i mechanizmy ochrony istotnych interesów jednostki, społeczeństwa oraz państwa od zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń (Закон України, 2005, art. 1).

wej współpracy z członkami międzynarodowych organizacji na zasadach i normach prawa międzynarodowego (art. 18).

Zgodnie z Ustawą o bezpieczeństwie narodowym Ukrainy z 2003 r., (Закон України, 2003, art. 1), bezpieczeństwo narodowe jest to ochrona interesów człowieka i obywatela, społeczeństwa i państwa, która gwarantuje stały rozwój społeczeństwa i odpowiednie odkrycie, zapobieganie, i neutralizacje realnych i potencjalnych zagrożeń interesów narodowych w sferze organów ochrony prawnej, walki z korupcją, działalności przygranicznej i migracyjnej obrony, polityki ochrony zdrowia, oświaty, naukowo-technicznej innowacyjnej polityki, rozwoju kulturowego społeczeństwa, zagwarantowania wolności słowa i informacyjnego bezpieczeństwa. Prezydent Ukrainy uchwała Strategie Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy, Wojenną Doktrynę Ukrainy oraz doktryny, koncepcje, strategie i programy, które regulują funkcjonowanie organów państwowych w celu wczesnego wykrycia i neutralizacji realnych i potencjalnych zagrożeń interesów Ukrainy. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy i Wojskowa Doktryna Ukrainy są dokumentami obowiązkowymi do wykonania i podstawą dla przygotowaniu konkretnych programów dotyczących państwowej polityki narodowego bezpieczeństwa Ukrainy (art. 2).

Art. 7 te same ustawy wymienia zagrożenia dla narodowych interesów i narodowego bezpieczeństwa Ukrainy. Wśród nich należy wymienić:

- zagrożenia dla suwerenności Ukrainy ze strony innych państw;
- ingerowanie w politykę wewnętrzną państwa;
- działalność wywiadowczą specjalnych służb innych państw;
- terroryzm międzynarodowy;
- niezgodne z prawem dostarczenie broni do państwa;
- przejawy separatyzmu, próby autonomizacji poszczególnych regionów Ukrainy;
- szerzenie broni masowego rażenia;
- nielegalna migracja.

O konieczności zagwarantowania bezpieczeństwa narodowego w kontekście polityki wewnętrznej państwa mówi Ustawa o zasadach zewnętrznej i wewnętrznej polityki z 2010 r. (Закон України, 2010, art. 6). W kontekście stanu wojennego bezpieczeństwo narodowe definiuje Ustawa o obronie Ukrainy (Закон України, 1991, art. 1; Закон України 2000, art. 1), który jest nadzwyczajnym stanem wprowadzonym na terytorium Ukrainy lub

jej części, w sytuacji zbrojnej agresji, przewiduje nadanie odpowiednim organom państwowym, wojskowym kompetencji niezbędnych dla przywrócenia bezpieczeństwa narodowego.

8 czerwca 2012 r. Prezydent Ukrainy zatwierdził nowe wersje wspomnianej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy (Указ Президента України, 2012a) oraz Doktryny Wojskowej Ukrainy (Указ Президента України, 2012b). Wspólnym dla obu dokumentów jest fakt podkreślania pozablokowego statusu Ukrainy, przy jednoczesnym akcentowaniu istotności kształtowania partnerstwa strategicznego m.in. z Rosją, UE i NATO. Strategia składa się z siedmiu rozdziałów⁸. Rozdział trzeci wymienia potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa Ukrainy, m.in.:

- pogorszenie sytuacji bezpieczeństwa globalnego poprzez zaostrzenie rywalizacji między mocarstwami, używanie siły w rozwiązywaniu konfliktów, kryzys systemu bezpieczeństwa międzynarodowego i jego instytucji, istnienie quasi-państw na terytorium suwerennego państwa i precedensowe uznawanie ich suwerenności;
- pogorszenie sytuacji w regionie poprzez utworzenie się stref wpływu, nieuregulowany status granic Ukrainy, możliwości wykorzystania mniejszości narodowych do kwestionowania granic państwa;
- bezpośrednie zagrożenia dla bezpieczeństwa Ukrainy, jak nieuregulowanie kwestii stacjonowania floty czarnomorskiej stacjonującej na Krymie, nieuregulowanie konfliktu w naddnieprzańskim regionie Republiki Mołdawii bezpośrednio sąsiadującej z Ukrainą, brak delimitacji granic morskich z Rosją, brak delimitacji granic lądowych Ukrainy z Białorusią, Mołdawią i Rosją⁹.

Rozdział czwarty Strategii przedstawia cele strategiczne i główne zadania polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, wypracowane na podstawie przedstawionych wcześniej zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego.

⁸ Dogłębna analiza Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy oraz Doktryny Wojskowej Ukrainy nie jest przedmiotem niniejszej pracy, dlatego autor skupił się na tych, które przedstawiają koncepcje realizacji polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy.

⁹ Są to tylko niektóre z zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, które wymienia Strategia. Paradoksalnie, z większością z nich Ukraina zderzyła się na przełomie lat 2013 i 2014.

Celem strategicznym dla polityki bezpieczeństwa Ukrainy jest stworzenie zewnętrznych i wewnętrznych warunków do realizacji interesów narodowych państwa, efektywnego systemu gwarantowania bezpieczeństwa. W zewnętrznej sferze kluczowymi zadaniami polityki bezpieczeństwa są m.in. pogłębianie strategicznego partnerstwa z UE, poprzez uczestnictwo Ukrainy w programach Partnerstwo Wschodnie, kształtowanie nowego modelu partnerstwa strategicznego z Rosją, nawiązywanie dialogu z USA, osiąganie nowego wymiaru współpracy z Chinami, aktywną politykę regionalną w Europie Środkowej i w regionie czarnomorskim. W kwestii dotyczącej pozablokowego statusu Ukrainy zwrócono uwagę na: uczestnictwo Ukrainy w programach bezpieczeństwa realizowanych poprzez WNP, OBWE, współpraca ekonomiczna Państw Morza Czarnego (BSEC), uczestnictwo w międzynarodowych operacjach pokojowych.

W sferze wewnętrznej należy zwrócić uwagę m.in. na: stworzenie sprzyjających warunków dla wzmocnienia jedności społeczeństwa ukraińskiego na podstawie wartości społeczeństwa europejskiego¹⁰, realizacja zadań skierowanych na konsolidację społeczeństwa obywatelskiego, likwidacja barier językowych, regionalnych, kulturowych na zasadach gwarancji praw człowieka i obywatela.

Doktryna Wojskowa Ukrainy bazuje na założeniach, że Ukraina nie uznaje żadnego państwa za swojego wroga. Polityka pozablokowości jest ważnym czynnikiem wpływającym na zmniejszenie napięcia politycznego i wojskowego w regionie. Na kształt polityki bezpieczeństwa wpływa zaistniała sytuacja na arenie międzynarodowej, charakteryzująca się wyścigiem zbrojeń, wzrost znaczenia terroryzmu, w tym w cyberprzestrzeni.

Strategia i Doktryna w dużym stopniu odzwierciedlają wymiar ukraińskiej polityki zagranicznej za prezydentury W. Janukowycza. Odejście od proeuropejskiego wektora polityki zagranicznej, dystans wobec pogłębiania partnerstwa strategicznego z Rosją, spowodowany doświadczeniem z 2009 r., potwierdzają zgodność z zapisami o pozablokowym statusie Ukrainy. Inaczej mówiąc, bazującym na polityce niezdecydowania i balansowania między strukturami Wschodu i Zachodu.

¹⁰ Analizę wartości ukraińskiego społeczeństwa w kontekście wartości społeczeństwa europejskiego przedstawia publikacja (Щербаківа, 2014).

Konkluzje

Zagrożenia współczesnego świata przyczyniły się do konieczności realizacji skutecznej polityki bezpieczeństwa narodowego. Dla Ukrainy, począwszy od 1991 r., wiązało się to z poszukiwaniem odpowiedniej koncepcji jej realizacji. Mimo tego, że Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy została uchwalona dopiero w 2007 r. to już w deklaracji suwerenności był zapis o pozablokowym statusie Ukrainie. Współcześnie, w obliczu stref wpływu zarówno w świecie globalnym, jak i w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, zachowanie pozablokowego statusu jest prawie niemożliwe. W związku z powyższym postawiło to przed Ukrainą zadanie wyboru zarówno przynależności do odpowiedniej strefy wpływu, jak i realizacji wektora polityki zagranicznej i bezpieczeństwa narodowego.

Analiza koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, począwszy od 1991 r., pozwala potwierdzić postawioną we wstępie pracy tezę, że ewolucja koncepcji polityki bezpieczeństwa narodowego w znacznym stopniu odzwierciedla ewolucje polityki zagranicznej Ukrainy. Zarówno politykę bezpieczeństwa, jak i politykę zagraniczną można określić jako wielobiegunową, balansującą między strefami wpływu euroatlantyckich i euroazjatyckich. Na uwagę zasługuje fakt, że polityka zagraniczna jest zjawiskiem bardziej dynamicznym, gdyż mimo tego, że zarówno za prezydentury L. Krawczuka, L. Kuczmy, W. Juszczenki (od 2006 r.) i W. Janukowycza była określana jako polityka wielowektorowości z niewielkimi próbami jej zmiany na rzecz wektora proeuropejskiego czy prorosyjskiego. Natomiast polityka bezpieczeństwa narodowego w latach 1991–2012 coraz bardziej przybiera postać skonsolidowanej polityki wielowektorowości.

Literatura:

- Bieleń, S. (1998). *Polska a perspektywy Europy Środkowej i Wschodniej*, „Studia Europejskie”.
- Bruski, J., Chojnowski, A. (2006). *Ukraina*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Dumała, A. (2009). *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*. W: A. Gil, T. Kapuśniak (red.). *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*. Lublin–Warszawa: Inst. Europy Środkowo-Wschodniej.

- Gonczarenko, O. M. (1991). *Bezpieczeństwo narodowe a suwerenność państwowa Ukrainy*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Kitler, W. (2002). *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, ZN AON, Warszawa: MON.
- Mizerska-Wrotkowska, M. (2011). *Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego*. W: A. Szeptycki (red.). *Między sąsiedztwem a integracją. Założenie, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, Warszawa: Elipsa Dom Wydawniczy.
- Oficjalna strona Układu o bezpieczeństwie zbiorowym WNP. Pobrane z <http://www.odkb-csto.org/> [dostęp 6.08.2014].
- Olszański, T. A. (2003). *Trud niepodległości. Ukraina na przełomie tysiącleci*, Kraków: Instytut Studiów Strategicznych.
- Prokop, M. (2011). *Kształtowanie się zasad polsko-ukraińskiego partnerstwa strategicznego w dobie transformacji*. W: M. Grabowski (red.), *Stosunki międzynarodowe we współczesnym świecie: regiony i problemy*, Kraków: Goblin Studio.
- Riabczuk, M. (2004). *Dwie Ukrainy*, Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej.
- Shmelova, M. (2008). Wielowektorowość w polityce zagranicznej Ukrainy; próba bilansu. *Sprawy Międzynarodowe*, 2.
- Szeptycki, A. (2006). Stosunki między Ukrainą a Republiką Białoruś: uwarunkowania, stan, perspektywy. *Materiały studyjne PISM*, 1.
- Tymanowski, J. (2009). *Sąsiedzkie państwa wschodnie w polskiej polityce bezpieczeństwa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Tymkiw, Y. (2009). *Ukraina wobec problemów i instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Tymkiw, J. (2007). *Koncepcje polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy*. W: M. Pietraś, T. Kapuśniak (red.). *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Білорусія розблокувала оформлення кордону з Україною (2010, 2 квітня). Українська правда. Pobrane z <http://www.pravda.com.ua/news/2010/04/2/4907263/> [dostęp 1.08.2014].
- Головага, Є. (1992). Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особливості. *Політогічні читання*, 1.
- Декларація (1990) про державний суверенітет України (Відомості Верховної Ради УРСР (БВР), 1990, N 31, ст. 429). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12> [dostęp 2.08.2014].
- Договір (1991) про не розповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року, 248/94-вр. Pobrane z http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_098 [dostęp 4.08.2014].
- Договір (1995) про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь, Мінськ 17 липня 1995. Pobrane z http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/112_692/print1339570781058938.

- Договір (1997) між Україною і Республікою Білорусь про державний кордон, від 12 травня 1997. Pobrane z http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=112_004 [dostęp 1.08.2014].
- Договірні-правова база між Україною та Китаєм. Pobrane z http://ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/chi/2095.html [dostęp 8.08.2014].
- Закон України. (1991). Про оборону України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 9, ст. 106). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> [dostęp 3.08.2014].
- Закон України. (1993). Про Основні напрями зовнішньої політики України. Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> [dostęp 7.08.2014].
- Закон України. (2000). Про правовий режим воєнного стану (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 28, ст. 224). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1647-14> [dostęp 3.08.2014].
- Закон України. (2005). Про організацію оборонного планування (Відомості Верховної Ради України (ВВР). (2005). N 4, ст.97). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2198-15> [dostęp 1.08.2014].
- Закон України. (2010). Про засади внутрішньої і зовнішньої політики (Відомості Верховної Ради України (ВВР). (2010). N 40, ст. 527). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [dostęp 3.08.2014].
- Засадко, В. (2009). *Проблеми ратифікації договору про українсько-білоруський кордон: перешкоди на шляху до євроінтеграції. Стратегічні пріоритети*, 10(1). Pobrane z <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/34.pdf> [dostęp 1.08.2014].
- Конституція України. (1996). від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [dostęp 3.08.2014].
- Кравченко, В. (2003, 1–7 листопада). Білорусь: договір в обмін на гроші, Дзеркало тижня, 467(42). Pobrane z <http://www.dt.ua/1000/1600/43478> [dostęp 1.08.2014].
- Ліпкан, В. (2002). Неопарадигма національної безпеки. *Право України*, 11.
- Мартинюк, В. (red.). (2009). *Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України*. Київ.
- Нова зовнішня політика України*. (2010). Київ. Pobrane z http://iwp.org.ua/img/uniter_ukr_last.pdf [dostęp 7.08.2014].
- Портнов, А. (2008). Прогуланка за межі «двох Україн», *Український журнал*, 1. Pobrane z http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2008_01.pdf [dostęp 4.08.2014].
- Постанова Верховної Ради України. (1993). Про Воєнну доктрину України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 43, ст. 409). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3529-12> [dostęp 4.08.2014].
- Постанова Верховної Ради України. (1997). Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 10, ст. 85). Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80> [dostęp 4.08.2014].
- Угода (1994) про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, N 237/94-ВР. Pobrane z http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012 [dostęp 7.08.2014].

Указ Президента України. (2007). Про Стратегію національної безпеки України, Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007> [dostęp 1.08.2014]

Указ Президента України. (2012a). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України», Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2012/paran18#n18> [dostęp 2.08.2014].

Указ Президента України. (2012b). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року Про нову редакцію Воєнної доктрини України. Pobrane z <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/390/2012> [dostęp 6.08.2014].

Щербакова, Ю. (2014), *Цінності об'єднаної Європи*, Київ.